

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти
Освітня програма: «Дошкільна освіта»
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»
ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЇХ З РІДНИМ МІСТОМ
Бойко Дмитрій Олегович

Науковий керівник:

Лісовець О. В., д-р ф-фії в галузі
Освіта/Педагогіка (PhD), доцент
кафедри дошкільної освіти

Рецензенти:

Матвієнко С.І., канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти

Гордієнко Т.В., канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти, психології та
менеджменту

Допущено до захисту: Протокол № 7
від 27.11.2024р.

Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. психол. н., професор

АНОТАЦІЯ

Бойко Д.О. Виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин, 2024.

У роботі представлено результати дослідження проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом. Проаналізовано стан розробки проблеми патріотичного виховання у психолого-педагогічній літературі. З'ясовано особливості та зміст патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти та в сім'ї. Наведено результати дослідницької роботи з вивчення рівня патріотичної вихованості та визначення педагогічних умов і методичних рекомендацій щодо виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріотизм, старший дошкільний вік, педагогічні умови, оптимізація виховного процесу, взаємодія вихователів і батьків.

ANNOTATION

Boiko D.O. Patriotic Education of Senior Preschool Children through Familiarization with Their Native City. – Manuscript.
Qualification work for obtaining a Master's degree in Preschool Education (specialty 012). – Nizhyn Mykola Gogol State University. – Nizhyn, 2024.

The research presents the results of studying the issue of patriotic education of senior preschool children through familiarization with their native city. The work analyzes the state of development of the problem of patriotic education in psychological and pedagogical literature. It identifies the features and content of patriotic education for senior preschool children in preschool educational institutions and within the

family. The results of the research include an assessment of the level of patriotic education and the determination of pedagogical conditions and methodological recommendations for fostering patriotism in senior preschool children through exploration of their native city.

Keywords: patriotic education, patriotism, senior preschool age, pedagogical conditions, optimization of the educational process, interaction between educators and parents.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	10
1.1. Поняття патріотизму у психолого-педагогічній літературі.....	10
1.2. Особливості та зміст виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку у сім'ї та ЗДО.....	15
1.3. Роль історичної спадщини міста у патріотичному вихованні дітей	23
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО МІСТА.....	32
2.1. Констатувальний етап дослідження рівня патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.....	32
2.2. Характеристика педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з історією рідного міста.....	43
2.3. Програма забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.....	52
Висновки до розділу 2.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Повномаштабна агресія росії проти України, масове використання ворогом агресивної пропаганди та ПСГО актуалізувало дослідження проблеми патріотичного виховання підростаючого покоління та молоді. Без сумніву, згаданий напрямок є одним з найголовніших пріоритетів внутрішньої політики української держави, яка акцентує увагу на вихованні учнівської молоді та дітей старшого дошкільного віку на кращих зразках історії рідного краю, культури, освіти тощо. Більшість науковців, визначаючи мету патріотичного виховання, наголошує, що воно насамперед спрямоване на формування в дітей та молоді національної свідомості, патріотизму, готовності дотримання та виконання конституційних та громадянських обов'язків.

Враховуючи процес розбудови української державності слід зазначити, виховання патріотизму повинно бути безперевним системним явищем. Ця теза означає те, що сумлінна копітка робота повинна вестися вже з закладів дошкільної освіти і тривати до закінчення інституцій вищої школи. На нашу думку, особливу увагу потрібно приділити дошкільному вихованню. Це цілком закономірно, оскільки в зазначений період закладається та формується морально-етичні засади особистості. Цікавою також є думка про те, що виховання патріотизму має історичний контекст та тісно пов'язане з суспільством, світоглядними засадами народу та ментальними особливостями нації. Події на фронтах російсько-української війни стали маркером формування якісно-нового громадянського та патріотичного виховання, саме сьогодні перед вихователями, педагогами, вчителями постає нагальна проблема визначеності правильних орієнтирів формування дітей старшого дошкільного віку, як, в майбутньому, свідомих громадян та майбутніх захисників своєї Батьківщини.

Зазначимо, що держава приділяє значну увагу залученню дітей і підлітків до даного процесу, саме для цього урядовцями було розроблено «Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки»

(2015.). Завдяки цьому документу Українська держава отримала нову повноцінну діючу систему патріотичного виховання дітей, у якій було враховано найкращі здобутки української історії, а також загальноєвропейські культурно-історичні цінності.

Виховання патріотизму в контексті вивчення та ознайомлення дітей старшого дошкільного віку має важливе значення на сучасному етапі розвитку і сприяє формуванню патріотизму, національної ідентичності. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну потрібно докласти максимум зусиль щодо формування патріотизму, історичної пам'яті через вивчення регіональної історії, активізувати зусилля зі створення та виконання програм національно-патріотичного виховання на регіональному та місцевому рівні, що і визначає актуальність даної теми.

Актуальність і практична значущість даної проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження: «Виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом»

Мета дослідження: розробити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Для вирішення даної проблеми були поставлені **завдання:**

1. Проаналізувати стан проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку в сучасних дослідженнях, визначити понятійно-категоріальний апарат дослідження.

2. Визначити роль історичної спадщини міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.

3. Діагностувати початковий рівень патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.

4. Визначити та охарактеризувати педагогічні умови, які забезпечують виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з рідним містом.

5. Розробити програму забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом

Об'єкт дослідження – процес виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Відповідно до поставлених завдань застосовано комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні:* аналіз, синтез, систематизація, порівняння, класифікація, узагальнення наукової літератури та нормативних джерел для з'ясування змісту базових понять дослідження, обґрунтування сутності основних понять та особливостей патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку у спільній роботі сім'ї та ЗДО;

- *емпіричні:* вивчення документів, бесіди з дітьми, спостереження, аналіз ситуацій; констатувальний експеримент;

– методи обробки результатів (якісний та кількісний аналіз результатів дослідження).

Теоретичне значення роботи полягає у вивченні та аналізі науково-педагогічної і методичної літератури щодо патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, визначенні педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані у практиці вихователями закладів дошкільної освіти під

час роботи з дітьми старшого дошкільного віку, при розробці занять патріотичного спрямування, методичних рекомендацій для вихователів і батьків щодо виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, положення і результати дослідження висвітлювалися у доповідях на наукових конференціях: міжнародній, всеукраїнській регіональній та університетській:

1. IV Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти й молодих вчених «Дошкілля в сучасному освітньому просторі: досвід, інновації, перспективи», яка відбудеться в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 8 травня 2024 року);

2. Конференції молодих науковців «Молодь у науці» (м. Ніжин, 15 – 24 травня 2024 року.);

3. II Регіональній науково-практичній Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки» (м. Ніжин, 20 червня 2024 року);

4. V Міжнародній науково-практичній конференції «Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери» (м. Ніжин, 26 листопада 2024 року)

та у трьох публікаціях:

Бойко Д. Роль історії рідного міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки: збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 130 с.*

Бойко Д. Педагогічні умови виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з історією рідного міста. *Партнерська*

взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (26 листопада 2024 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О. В. Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 202 с. ISBN 978-617-527-308-1

Бойко Д. Педагогічні умови виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з історією рідного міста. *Вісник студентського наукового товариства: збірник наукових праць студентів, магістрантів і аспірантів / за заг. ред. О. В. Мельничука. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – Вип. 31. – 295 с.*

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів кожен з яких складається із трьох підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг роботи становить 69 сторінок, із них 60 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття патріотизму у психолого-педагогічній літературі

Патріотизм є важливою складовою виховання дитини, починаючи з дошкільного віку. У цей період формуються перші уявлення про світ, суспільство та свою роль у ньому. Важливо, щоб діти розуміли, що значить бути патріотом, і чому це важливо для їхнього майбутнього і майбутнього країни. Цей розділ розглядає поняття патріотизму та його значення у вихованні дітей дошкільного віку.

Патріотизм — це любов до своєї Батьківщини, готовність діяти в її інтересах та захищати її. Це почуття гордості за досягнення свого народу, повага до його культурної спадщини, мови, традицій та історії. Патріотизм також включає відповідальність за добробут країни та готовність робити внесок у її розвиток. Саме тому виховання патріотизму у дошкільному віці має свої особливості. У цьому віці діти починають усвідомлювати себе як частину більшого соціального колективу — родини, дитячого садка, громади. Важливо, щоб ці перші кроки в соціалізації супроводжувалися формуванням патріотичних почуттів.

Патріотичне виховання, виховання любові до рідної країни, її історії, культури та народу має розпочинатися саме з раннього віку. Дошкільний період життя дитини є особливо сприятливим для цього, адже саме в цей час дошкільник активно пізнає світ, в нього формується емоційно-чуттєва сфера, перші моральні принципи.

Слід зазначити, що виховання патріотизму дошкільників – це не просто вивчення фактів про державні символи, історію та культуру України. Це, насамперед, виховання любові до рідної мови, до свого народу, почуття гордості за свою країну, готовності до її захисту. Цей процес неможливо здійснити за один

день, він потребує системного та комплексного підходу. Важливо, щоб патріотичне виховання здійснювалося за участю сім'ї, дитячого садка та інших суспільних інституцій. [2]

У новому тлумачному словнику української мови, підготовленому В. Яременко та О. Сліпушко, поняття "патріот" визначається як людина, яка любить свою батьківщину, вірна своєму народові, і готова приносити жертви та здійснювати подвиги заради них. Патріотизм, у свою чергу, – це любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність до жертв і подвигів [20].

Перш ніж розглядати питання виховання патріотизму, важливо з'ясувати саме поняття «виховання», яке є ключовим у розумінні виховного процесу та професійної діяльності педагога, спрямованої на виховання дітей, а також науки педагогіки в цілому.

Згідно з педагогічним словником під редакцією С. Гончаренка, виховання можна визначити як систематичний і цілеспрямований процес формування особистості, що відбувається під впливом різних об'єктивних та суб'єктивних чинників, зумовлених розвитком суспільства [10]. У більш розширеному розумінні виховання є сукупністю впливів, що спрямовані на підготовку людини до активної участі в різних сферах життя: виробничій, соціальній та культурній. Ці впливи можуть мати як організований характер, що реалізується через виховні заклади, так і спонтанний, обумовлений соціально-економічним середовищем.

У вузькому сенсі виховання можна розглядати як свідомий і цілеспрямований вплив батьків, педагогів або освітніх установ на дитину чи учня. Основна мета такого виховання полягає у розвитку потенційних здібностей, формуванні позитивних рис характеру або коригуванні певних схильностей відповідно до ідеалів виховання. Серед основних засобів виховання слід відзначити особистий приклад вихователя, методи переконання, систематичне навчання, формування звичок та спрямування поведінки.

Виховання охоплює різні аспекти розвитку особистості: фізичний, інтелектуальний, моральний та духовний. Його кінцевою метою є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до позитивної взаємодії із суспільством, сім'єю, своєю національною спільнотою та державою. Проте ефективність виховного процесу залежить від авторитету вихователів, оскільки втрата цього авторитету може призвести до зупинки процесу виховання [10].

Як зазначає О. Лісовець у своєму посібнику, патріотичне виховання завжди посідало значне місце в історії педагогічної думки. Такі видатні педагоги й науковці, як О. Духнович, Г. Ващенко, С. Русова, К. Ушинський, Я. Чепіга, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші, наголошували на важливості формування любові до рідної країни, мови, поваги до історичної спадщини й розвитку національної самосвідомості [16].

Особливо вагомими є педагогічні ідеї К. Ушинського щодо національного виховання. Учений стверджував, що розвиток почуття народності є основою для інтеграції людини в суспільство, оскільки воно охоплює такі важливі аспекти, як громадянський обов'язок та патріотизм [33]. Ушинський підкреслював особливу силу народного духу: навіть у критичних ситуаціях, коли інші людські чесноти можуть зникнути, прив'язаність до рідної землі, її традицій та мови залишається останньою. Його твердження про те, що «народ без народності — це тіло без душі», свідчить про необхідність національних основ у вихованні, адже запозичені чи абстрактні системи не можуть забезпечити такого ж глибокого впливу на формування особистості, як виховання, побудоване на народних традиціях [33].

Актуальною залишається й думка педагога про те, що виховні принципи, які не узгоджуються із реальним суспільним життям, не здатні закріпитися у свідомості дитини.

У свою чергу, С. Русова акцентувала увагу на необхідності створення освітнього середовища, що сприяє національному розвитку дітей. Вона

підкреслювала, що нація, яка здатна побудувати власну національну школу, має підстави для оптимістичного погляду на майбутнє: «щаслива та нація, яка має змогу створити національну школу у своїй державі, і вона може з надією дивитися у майбутнє» [28, с. 85]. На її думку, важливими складовими національного виховання є вивчення історії рідного краю, ознайомлення з національною літературою та мистецтвом, а також активна участь дітей у національних традиціях і святах.

Вагомий внесок у розвиток патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку зробив видатний педагог В. Сухомлинський. Він надавав глибокого морального змісту поняттям «громадянство» та «патріотизм», розглядаючи їх як нерозривну єдність із загальнолюдськими цінностями, національною самосвідомістю та особистою гідністю. Сухомлинський наголошував: «Виховувати громадянина означає виховати справжню людину. Бути справжньою людиною і громадянином означає жити чесно, любити дітей, цінувати свою гідність як патріота, громадянина, трудівника» [30].

Варто зазначити, що питання національного виховання займає значне місце у вітчизняній науково-педагогічній літературі. Серед сучасних дослідників, які приділяють увагу цій тематиці, слід виділити роботи В. Андрусіва, Л. Чупрія, Р. Розумного та інших [1].

В. Андрусів у своїй роботі "Патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами краєзнавства" обґрунтовує важливість краєзнавства у формуванні патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Автор пропонує систему роботи з ознайомлення дітей з рідним містом, яка включає екскурсії, тематичні заняття, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій, бесіди тощо. [1]

Не оминув досліджувану тематику Л. Чупрій у своїй статті «Формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення з рідним містом» детально досліджує психолого-педагогічні особливості цього процесу. Автор описує методи та прийоми, які допомагають

ознайомлювати дітей з рідним містом, що, у свою чергу, сприяє розвитку пізнавальної активності, емоційно-вольової сфери та формуванню ціннісних орієнтацій у старших дошкільників [2].

У монографії «Патріотичне виховання дітей дошкільного віку» Р. Розумний розглядає патріотичне виховання як системний і цілеспрямований процес формування у дітей любові до Батьківщини, рідного краю та народу. Науковець пропонує конкретну програму роботи з дітьми дошкільного віку, яка включає ознайомлення з рідним містом як один із ключових елементів патріотичного виховання [3].

Проблематика національно-патріотичного виховання не залишилася поза увагою й представників психологічної науки. Такі вчені, як І. Бех, М. Боришевський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Кононко, В. Котирло та інші, підкреслюють, що старший дошкільний вік є важливим етапом у розвитку свідомості та самосвідомості дитини. Саме в цей період діти починають розуміти власні мотиви, емоції та вчинки [2]. Це вказує на необхідність системної та цілеспрямованої роботи у напрямку національно-патріотичного виховання.

Особливістю сучасних досліджень у цій галузі є зосередження на окремих аспектах формування патріотичних почуттів, зокрема на ролі середовища, методів ознайомлення з культурною та історичною спадщиною та врахуванні вікових психологічних особливостей дошкільників.

Без сумніву можемо зазначити, що сучасна українська педагогічна наука розглядає різні вектори патріотичного виховання. Зокрема, дану тематику досліджували такі відомі вчені, як Л. Березівська, С. Гончаренко, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж, О. Сухомлинська, К. Чорна та інші. Зазначені вище науковці визначають патріотичне виховання як процес формування у людини усвідомлення своєї причетності до історії, культури та традицій свого народу, а також любові до Батьківщини та відповідальності за її майбутнє. Це формування патріотичних

почуттів, цінностей і прагнень з метою розвитку патріотичної свідомості та активної громадянської позиції. Останніми роками ця проблема також розглядалася в дисертаційних дослідженнях, виконаних Т. Гавриловою, В. Ковалем, О. Коркішко, О. Красовською, П. Оніщуком, І. Охріменком, С. Рашидовою та іншими науковцями[2].

Отже, підсумовуючи історико-педагогічний огляд літератури та наукових досліджень, слід зазначити, що незважаючи на вагомий внесок вітчизняної історіографії у наукову розробку вище зазначеної теми, вона потребує подальших досліджень з використанням нових методологічних підходів, нетрадиційної постановки розгляду пробелми.

Головна мета патріотичного виховання — формування людей, які люблять свою країну, її культуру, історію та традиції, і відчувають відповідальність за майбутнє свого народу та процвітання держави. Таке виховання включає:

- розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості та гідності;
- шанобливе ставлення до рідної мови, культури та традицій;
- відповідальність за природу своєї країни;
- бажання зробити свій внесок у майбутнє Батьківщини;
- інтерес до міжнаціональної взаємодії;
- прагнення працювати на благо своєї країни та її народу [16, с. 15].

1.2. Особливості та зміст виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку у сім'ї та ЗДО

Особливістю виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку є необхідність сформувати в їхніх серцях любов до рідної природи, дому, сім'ї, найближчого оточення, а також до історії та культури своєї країни, яка створена працею рідних і співвітчизників. Для того щоб виростити справжнього патріота

й громадянина, дитина має навчитися любити свою Батьківщину. А для того, щоб любити її, важливо спочатку добре її пізнати.

На різних етапах розвитку дошкільника сприйняття образу Батьківщини змінюється та поступово розширюється: спершу це світ сім'ї, потім — заклад дошкільної освіти, далі — рідний край, і врешті — вся Україна. Важливо, щоб на кожному з цих етапів образ Батьківщини викликав позитивні емоції: любов, радість і задоволення від взаємодії з близькими людьми та навколишнім середовищем.

Діти дошкільного віку природно та чутливо сприймають враження від рідної природи, знайомства з традиціями й звичаями, а також предметами та явищами, які їх оточують. Саме тому національно-патріотичне виховання на цьому віковому етапі має спиратися на емоційне забарвлення, доступний досвід та цікаві для дитини практики [39].

Заклад дошкільної освіти разом із сім'єю є головним соціальним інститутом, який виховує дитину в цей найсприйнятливіший період життя. Тому якість виховної роботи закладу і педагогів має вирішальне значення. Це накладає на вихователя обов'язок:

- чітко визначати мету та вирішувати завдання виховання і навчання дітей;
- створювати сприятливе освітньо-виховне середовище, яке сприятиме всебічному індивідуальному розвитку та духовно-моральному становленню особистості, формуючи атмосферу любові, уваги до кожної дитини, взаєморозуміння між усіма учасниками педагогічного процесу;
- надавати перевагу моральним цінностям як ключовому фактору виховання, виховувати власним прикладом;
- забезпечувати дітей інформацією, яка стимулюватиме їх розум, душу та серце [6]

Основні завдання виховання патріотизму в дошкільних установах:

1. Формування духовно-морального ставлення, почуття причетності та любові до сім'ї, рідного міста, країни, природи, культурної спадщини свого народу.

2. Виховання почуття власної гідності як представника свого народу.

3. Виховання толерантного ставлення до інших національностей [18].

Варто зазначити, що важливе значення у формуванні патріотизму мають вихователі та педагогічний колектив закладів дошкільної освіти. Вони відіграють роль партнерів для сім'ї, сприяючи активному вихованню та розвитку патріотичних почуттів у дітей. Створення спеціальних програм, тематичних заходів, ігор, екскурсій, які присвячені історії країни, важливим подіям, видатним діячам та подіям національного значення, допомагають дітям краще засвоювати інформацію та розуміти важливість патріотизму. [6]

Слушною є думка О. Лісовець, що детально розкриває завдання, що обумовлюють виховання патріотизму:

- розширення уявлень про місце кожної людини в соціумі та важливість дотримання морально-етичних норм суспільства;
- формування позитивного образу Батьківщини та рідного дому;
- виховання любові та поваги до членів родини, бажання піклуватися про них;
- формування ціннісного ставлення до культури українського народу, його історії, мови, традицій;
- виховання почуття гідності як представника українського народу;
- навчання дотриманню культури поведінки у повсякденному житті;
- виховання толерантного ставлення до представників інших національностей, до однолітків, батьків, сусідів та інших людей [16].

Отже, патріотизм – це одна з найважливіших цінностей, яка формується впродовж усього життя людини. З раннього віку діти починають засвоювати

основи соціальної взаємодії, пізнавати світ, вивчати культуру своєї країни. У цьому контексті особливу роль відіграє виховання патріотизму у дошкільників, яке повинно враховувати сучасні педагогічні підходи та методики. [7]

Надзвичайно актуальним завданням, що стоїть перед вихователями та педагогами є тісна співпраця з сім'єю. Безперечно, батьки, родина є першими вихователями дитини і їхня роль у цьому процесі є надзвичайно важливою.

Сім'я, як перша соціальна інституція, з якою стикається дитина, відіграє ключову роль у формуванні патріотизму. Батьки є першими прикладами для наслідування для своїх дітей. Важливо, щоб вони створювали позитивне емоційне та інтелектуальне середовище для сприйняття національних цінностей.

Активна участь у обговоренні історії родини, сімейних традицій, участь у національних святах допомагає дітям засвоїти патріотичні цінності та відчувати себе частиною великої спільноти – своєї країни. [9]

Позитивний приклад батьків, їхня любов до Батьківщини та активна громадянська позиція є основою для формування патріотизму у дитини. Через спостереження за батьками, діти вчаться любити свою країну, поважати її історію та традиції. Спільні відвідини музеїв, пам'ятників, участь у різноманітних культурних заходах – це можливості для дітей відчувати себе частиною національної спадщини. [5]

Важливо, щоб батьки активно залучалися до виховання патріотизму, брали участь у спільних заходах з дітьми, підтримували ініціативи вихователів. Спільні екскурсії, сімейні свята, участь у громадських акціях допомагають зміцнити зв'язок між сім'єю та дошкільним закладом, забезпечуючи послідовність у вихованні патріотичних почуттів.

Отже, роль сім'ї та вихователів у вихованні патріотизму у дошкільників є надзвичайно важливою. Їхня активна участь та позитивний приклад створюють основу для подальшого розвитку громадян, які люблять та поважають свою країну, активно допомагають у її розвитку та процвітанні. Психологічне

сприйняття патріотизму у дошкільному віці базується на емоційному досвіді, конкретних образах і прикладах, ігровій діяльності та виховному впливі середовища. Розуміння цих особливостей допомагає батькам та вихователям ефективніше формувати патріотичні почуття у дітей, закладаючи основи для їх подальшого розвитку як свідомих і відповідальних громадян. Спільні зусилля сім'ї та вихователів у цьому процесі є запорукою успішного виховання патріотизму у дошкільників. [3]

Виховання патріотизму у дошкільників – це складний і багатогранний процес, що має на меті формування у дітей почуття гордості за свою країну, розуміння її історії, культури та традицій. Це допомагає дітям відчувати себе частиною великої спільноти, формувати відповідальність за майбутнє своєї країни. Патріотичне виховання сприяє розвитку таких важливих якостей, як толерантність, повага до інших культур, здатність до співпраці і соціальної взаємодії.

У сучасному світі стрімкий розвиток технологій та інформаційних ресурсів відкриває нові перспективи для виховання підрастаючого покоління. Зокрема, важливо використовувати ці інновації для формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку. Сучасна педагогіка пропонує низку ключових принципів, які дозволяють ефективно впроваджувати новітні методики у процес виховання патріотизму.

Варто підкреслити, що для дітей дошкільного віку надмірне перебування перед екранами може мати негативний вплив на їхнє здоров'я та розвиток. Через це час взаємодії з цифровими технологіями повинен бути суворо обмежений і відповідати віковим особливостям дітей. Інноваційні методи роботи з дошкільнятами мають використовуватися виважено та правильно, щоб не лише привертати увагу дитини, але й забезпечувати позитивний вплив на її емоційний, моральний і когнітивний розвиток.

Поєднання традиційних методів виховання з новітніми технологіями дозволяє створити цікаве, динамічне та результативне середовище для формування патріотичних цінностей у дітей. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних ігор, віртуальних подорожей рідним краєм чи знайомства з культурними традиціями може стати ефективним доповненням до класичних підходів у вихованні.

Сучасна педагогіка представляє декілька принципів виховання патріотизму:

Принцип наочності. Діти дошкільного віку сприймають інформацію в основному через зорові образи. Тому принцип наочності є надзвичайно важливим у процесі патріотичного виховання.

Принцип емоційності. Дошкільники краще засвоюють інформацію, яка викликає у них позитивні емоції та співпереживання. Завдяки цьому принципу виховується любов до рідного краю через створення атмосфери радості.

Принцип активності. Для дошкільників важливо активно залучатися до процесу виховання патріотизму. Через практичну діяльність, ігри, конкурси, естафети, конкурси та творчість вони краще засвоюють цінності та ідеї, пов'язані з Батьківщиною.

Принцип інтеграції. Цей принцип передбачає поєднання патріотичного виховання з іншими аспектами освітньої діяльності. Це сприяє глибшому та якіснішому засвоєнню матеріалу історичних подій та фактів та усвідомленню патріотичних ідей, як частини повсякденного життя.

Для реалізації педагогічних принципів не менш важливим та актуальним є засоби. Сучасна педагогічна наука визначає педагогічні засоби, як сукупність методів, прийомів, інструментів, матеріалів та технологій, які використовуються педагогами для досягнення освітніх цілей, розвитку учнів, формування їхньої особистості та забезпечення ефективного навчального процесу.

До них належать:

1. *Методи навчання*: пояснення, бесіда, дискусія, практичні заняття тощо.
2. *Навчальні матеріали*: підручники, робочі зошити, наочні посібники.
3. *Технічні засоби навчання*: мультимедійні презентації, відеоматеріали, комп'ютери, інтерактивні дошки.
4. *Технології навчання*: використання інтерактивних методик, проектного підходу, дистанційного навчання.
5. *Дидактичні матеріали*: схеми, таблиці, графіки, флеш-карти.
6. *Ігрові засоби*: навчальні ігри, симуляції, рольові ігри.

Ці засоби допомагають створювати комфортне навчальне середовище, зацікавлювати дошкільників та підвищувати ефективність засвоєння матеріалу.

Враховуючи віковий період, зазначений у нашому дослідженні, ми можемо використати наступні методи:

- *Картинки та відео*: використання яскравих ілюстрацій, фотографій, відеороликів про історичні події, визначні місця та культурні традиції допомагає дітям краще зрозуміти та запам'ятати інформацію.
- *Мультфільми*: сучасні мультфільми на патріотичну тематику можуть стати потужним інструментом виховання. Вони не тільки розважають, але й навчають, демонструючи дітям важливі історичні події та героїв.
- *Інтерактивні заняття*: використання інтерактивних дошок, проекторів та інших технологій дозволяє створювати захоплюючі уроки, де діти можуть взаємодіяти з матеріалом, розвиваючи свої знання через гру.

Залучення дітей до активної участі у навчальному процесі сприяє кращому засвоєнню матеріалу та формуванню стійких патріотичних почуттів.

1. *Ігри*: рольові ігри, де діти зображують історичних персонажів або беруть участь у вигаданих подіях, допомагають краще розуміти історію та культуру своєї країни.

2. Конкурси: проведення конкурсів на тему патріотизму, де діти можуть показати свої знання та таланти, сприяє розвитку почуття гордості за свою країну.

3. Майстер-класи: творчі заняття, на яких діти виготовляють національні символи, малюють картини на тему батьківщини, розвивають не лише творчі здібності, але й поглиблюють знання про рідну країну.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що інноваційні підходи до виховання патріотизму у дошкільників відкривають нові можливості для формування у дітей любові до своєї країни, поваги до її історії та культури. Використання сучасних технологій, інтерактивних методик, яскравих образів та активних форм навчання сприяє кращому засвоєнню патріотичних цінностей і робить процес виховання цікавим та захоплюючим для дітей. Важливо, щоб цей процес був систематичним і послідовним, охоплював різні аспекти життя дитини і враховував її вікові особливості та інтереси. Тільки спільними зусиллями вихователів, батьків та суспільства можна виростити покоління, яке буде гордитися своєю країною і прагнути до її процвітання.

Виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом у формуванні моральних та громадянських цінностей, що закладають основу для майбутнього особистісного розвитку дитини. Основні особливості цього процесу полягають у врахуванні вікових можливостей дошкільнят, їхньої емоційної чутливості, допитливості та здатності сприймати навколишній світ через гру, спостереження та наслідування.

Зміст патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти включає: знайомство з культурними традиціями та історією рідного краю; формування любові до Батьківщини через участь у символічних та практичних діяльностях, таких як виготовлення національної символіки чи святкування державних свят; виховання поваги до природи рідного краю, розуміння її унікальності та необхідності збереження; розвиток почуття єдності та приналежності до свого народу через спільні колективні заходи.

1.3. Роль історичної спадщини міста у патріотичному вихованні дітей

Патріотизм як важливий аспект громадянського виховання включає любов до рідного краю, гордість за його досягнення, повагу до традицій та готовність працювати на благо своєї країни. У дошкільному віці цей процес відбувається через емоційно-чуттєве сприйняття. Діти легко запам'ятовують яскраві історії, легенди, символи й пісні, які викликають у них почуття гордості та захоплення.

Виховання патріотизму у старшому дошкільному віці сприяє:

- формуванню позитивного ставлення до рідного краю;
- розвитку емоційної чутливості до історичних подій;
- пробудженню інтересу до культури, історії та традицій;
- формуванню соціально значущих цінностей.

Ще однією цеглинкою в підвалини виховання патріотизму є нормативні документи Міністерства Освіти і Науки України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» № 641 (16.06.2015р.) і № 527 (від 06.06.2022р.). У них визначено основні напрями виховної роботи, і рекомендовано форми її впровадження. Спираючись на означені джерела, можна зробити висновок, що створення системи цілеспрямованої навчально-виховної роботи має на меті виховання високоморальних почуттів у майбутнього патріота своєї Батьківщини.

Аналізуючи Лист МОН України від 16.06.2019 року «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти», можна виділити наступні цілі і завдання реалізації патріотичного і громадянського виховання у дітей старшого дошкільного віку:

1. Створення емоційно насиченого освітнього середовища.

Для ефективного виховання патріотичних почуттів важливо забезпечити емоційну насиченість занять. Знайомство з історією рідного міста має супроводжуватися яскравими враженнями. Використання казок, легенд, наочних

матеріалів, відео, інтерактивних ігор допомагає залучити дітей до пізнання минулого свого краю. Педагог може розповісти історії про видатних людей міста або події, які сформували його сучасний вигляд. Важливо, щоб ці історії були адаптовані до вікових особливостей дітей.

2. Використання місцевих пам'яток культури та історії.

Ознайомлення з історією рідного міста можна організувати через екскурсії до музеїв, пам'ятників, історичних місць. Безпосередній контакт із культурними об'єктами створює глибокий емоційний зв'язок. Під час відвідування краєзнавчого музею діти можуть дізнатися про старовинні ремесла, побут, архітектуру. У цьому контексті важливо забезпечити інтерактивність заходів, щоб діти мали змогу долучитися до діяльності (наприклад, спробувати створити гончарний виріб).

3. Інтеграція патріотичних тем у різні види діяльності.

Виховання патріотизму може здійснюватися через різні форми діяльності:

- художньо-естетична діяльність: виготовлення аплікацій із зображеннями символів міста, малювання міських пейзажів.
- мовленнєва діяльність: заучування віршів, пісень про рідне місто, складання власних казок чи історій.
- ігрова діяльність: створення рольових ігор, які відтворюють історичні події міста.

4. Виховання сімейно-громадського партнерства.

Ефективне виховання патріотизму можливе за умови активної участі сім'ї. Батьки повинні разом із дітьми відвідувати міські заходи, читати книги про історію міста, брати участь у творчих проектах. Також доцільно залучати громадські організації та місцевих діячів для проведення інтерактивних лекцій чи майстер-класів, що сприятимуть збагаченню знань дітей про рідний край.

5. Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до рідного краю.

Педагог повинен допомогти дітям усвідомити цінність свого міста як частини Батьківщини. Для цього можна використовувати бесіди про сучасні досягнення міста, видатних особистостей, які прославили рідний край.

6. Проведення свят та заходів патріотичного спрямування.

Організація свят, присвячених історії міста, створює можливості для колективного переживання почуттів гордості та спільності. Наприклад, проведення Дня рідного міста в дитячому садку, де діти разом із вихователями готують виступи, пісні, театральні постанови, присвячені історії міста.

Підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що при формуванні предметної області виховання патріотизму необхідно відбирати такі факти й поняття, що сприятимуть формуванню патріотичних почуттів, розширенню кругозору і створювати умови для позитивної національної, релігійної й культурної самоідентифікації українських дошкільників: найдавніша історія України, історія регіону (міста, області); видатні персоналії, що прославили свій край і Вітчизну; знання культурних особливостей свого регіону і місцевості, до представників інших національностей і їх культурних традицій, повага до них як умова життя в багатонаціональному світі тощо.

Також, слухним є думка О. Сухомлинської, що правильне використання місцевого матеріалу розбудовує логічне мислення, забезпечує чуттєво-емоційний розвиток, ідкриває широкі можливості для патріотичного, морального й естетичного виховання; сприяє формуванню свідомого, діючого відношення до навколишнього світу .

У даному контексті особливу увагу потрібно приділити вихованню патріотизму через призму історії рідного міста. Ніжин має більше ніж тисячолітню історію, входить до державного туристичного маршруту «Намисто Славутича», насичене культурними та архітектурними пам'ятками. Враховуючи цю ситуацію, вихователям потрібно впроваджувати виховання патріотизму в контексті проведення екскурсій музеями рідного міста, демонструвати визначні

історчні місця, знайомити з регіональними традиціями та національними героями. Як приклад, можемо запропонувати декілька тематичних напрямків, зокрема: «Ніжин стародавній», «Ніжин козацький», «Ніжин осередок культури та науки Лівобережної України» в рамках яких дітям на яскравих прикладах під час тематичних екскурсій, прогулянок містом розкривають славу історичну минувшину, акцентують увагу на національно-визвольній боротьбі українського народу за власну державність. Тобто дитину з малих років навчають почуттю патріотизму, а саме до свого міста, згодом воно розширюється до області, регіону і, зрештою, до держави загалом.

Слід зазначити той факт, що одним з напрямків національно-патріотичного виховання є популяризація регіональної української історії через реалізацію державної політики пам'яті. Тобто, виховання та актуалізація національних «місць пам'яті», постатей, артефактів за допомогою яких спільнота встановлює ціннісно-смісловий зв'язок із своїм минулим. В даному контексті використання Ніжинської спадщини музеїв, храмів, меморіалів є досить актуальним бо допомагають формувати у підростаючого покоління онтологічну орієнтацію в житті, що є міцним каркасом національної ідентичності.

Отже, історичні пам'ятки Ніжина можуть стати якісною основою для формування у дітей старшого дошкільного віку почуття патріотизму та любові до рідного краю. Виховання на основі місцевих пам'яток сприяє не лише засвоєнню історичних знань, але й розвитку емоційного зв'язку з Батьківщиною.

Можемо рекомендувати перелік основних пам'яток Ніжина для патріотичного виховання:

1. *Ніжинський Благовіщенський собор.* Один із найдавніших храмів міста, який є зразком української архітектури. Ознайомлення дошкільників із цим об'єктом допомагає сформувати повагу до духовних та культурних традицій рідного краю.

2. *Комплекс Ніжинської Грецької школи.* Розповідь про роль греків у становленні Ніжина як культурного й торговельного центру знайомить дітей із багатонаціональною історією міста.

3. *Пам'ятник Гоголю.* Ніжин — місто, де навчався видатний український письменник Микола Гоголь. Екскурсії до цього пам'ятника або історій про дитинство письменника формують гордість за земляків.

4. *Ніжинський краєзнавчий музей.* У музеї можна побачити експонати, які ілюструють історію міста. Відвідування музею можна організувати у формі інтерактивної екскурсії з іграми та творчими завданнями.

5. *Ніжинські старовинні вулиці та торгові ряди.* Прогулянки історичними вулицями міста, де збереглися торгові ряди XVIII століття, розвивають уявлення дітей про те, як жили й працювали люди в минулому. Також дошкільникам можна запропонувати тематичні екскурсії пов'язані з історичними персоналіями, що внесли значний вклад в історію України. Такі, як Б. Хмельницький, О. Кониський та ін.

Виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом передбачає наступні форми роботи з дошкільниками:

- екскурсії до пам'яток міста з цікавими історіями та ігровими завданнями.
- майстер-класи: створення макетів або малюнків на тему історичних пам'яток Ніжина.
- розповіді та інтерактивні ігри, які знайомлять дітей із важливими постатями та подіями.
- проведення тематичних свят, рідноманітних заходів, пов'язаних із місцевими традиціями чи святами.

Залучення історичних пам'яток Ніжина до виховного процесу сприяє формуванню у дітей поваги до минулого, гордості за рідний край та бажання зберігати його культурну спадщину, а це і є патріотизм.

Проведення тематичних екскурсій, розповіді про видатних діячів та ознайомлення з традиціями і культурною спадщиною допомагають дітям усвідомити значення рідного міста у національній історії. Розвиток патріотичних почуттів через використання місцевих музеїв, храмів і меморіалів сприяє закріпленню ціннісно-сміслового зв'язку із минулим, формує у дітей гордість за свою країну та регіон. Різноманітні форми роботи, такі як екскурсії, майстер-класи, інтерактивні ігри та тематичні свята, квести створюють унікальне середовище, яке закладає основу для майбутнього становлення дитини, як громадянина і є ефективним шляхом для гармонійного розвитку дошкільників.

Таким чином, роль історичної спадщини міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку має важливе значення. Використання надбань історичної спадщини забезпечує формування патріотичних почуттів до рідного краю, сприяє формуванню історичної свідомості та національної ідентичності

Висновки до 1 розділу

Поняття «патріотичне виховання» у психолого-педагогічній літературі розглядається як система виховних заходів, що спрямована на формування в особистості почуття гордості, прив'язаності та відповідальності за свою націю, культуру, історію та традиції. Це багатовимірне явище охоплює виховання на основі ідеї патріотизму, національної самосвідомості та відповідальності перед суспільством, що є важливими складовими гармонійного розвитку особистості. Важливість цього процесу підкреслюється тим, що він передбачає активну участь в освітньо-виховній діяльності, яка охоплює різні сфери життя дитини.

Патріотичне виховання не лише спрямоване на формування патріотичних цінностей, але й на розвиток національної ідентичності та громадянської

відповідальності, що є ключовими елементами виховання свідомого та відповідального громадянина. Воно передбачає утвердження цінностей поваги до історичної спадщини, культури та традицій свого народу, а також розвиток толерантності та взаєморозуміння між представниками різних націй. Патріотичне виховання включає залучення дітей до різноманітних заходів та подій, що сприяють емоційному зануренню в історію та культуру своєї країни. Таким чином, через практичну діяльність та участь у національно насичених подіях, діти формують почуття приналежності до своєї країни, свого народу та його духовної спадщини.

Серед важливих аспектів патріотичного виховання також слід зазначити розвиток вміння користуватися рідною мовою. Мова є ключовим елементом національної ідентичності, вона не лише засіб спілкування, але й засіб передачі культурних цінностей, історичних знань та традицій. Вміння вільно володіти рідною мовою сприяє зміцненню почуття належності до своєї нації та формуванню культурної ідентичності.

Патріотичне виховання визнане важливим елементом загальної системи освіти, оскільки воно спрямоване на формування гармонійно розвиненої особистості. Це виховання допомагає дітям усвідомити себе частиною свого народу, відчути відповідальність перед ним і спрямувати свої зусилля на збереження та розвиток культурної спадщини, звичаїв та традицій. На рівні загальної освіти національно-патріотичне виховання має охоплювати різноманітні підходи, що сприяють розвитку в дитини почуття власної гідності як представника своєї нації.

Виховання дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливим етапом їх загального розвитку. У цей період діти починають більш усвідомлено формувати свою національну ідентичність, розуміти основні патріотичні цінності та відчувати прив'язаність до своєї країни. Важливим завданням виховання є створення умов для розвитку в дитини відчуття гордості, поваги та

відданості своїй державі, що закладає основи майбутньої свідомої та відповідальної громадянської поведінки.

Завдання патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти охоплюють декілька важливих аспектів. Насамперед, це формування духовно-моральних цінностей, що включає розвиток почуття любові до своєї родини, міста, країни та рідного краю. Важливу роль відіграє також виховання поваги до культурної спадщини свого народу, що здійснюється через ознайомлення дітей з традиціями, звичаями, історією та культурними надбаннями. Залучення дітей до різних культурних заходів сприяє глибшому усвідомленню національної ідентичності.

Крім того, у процесі патріотичного виховання важливим є формування у дитини почуття власної гідності як представника свого народу, що є необхідним для виховання самоповаги та впевненості у своїй ідентичності. Виховання толерантності до інших національностей також є одним із ключових завдань національно-патріотичного виховання, оскільки це сприяє розвитку відкритого світогляду та взаєморозуміння між різними культурами. Окремо варто наголосити на важливій ролі сім'ї у процесі патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. У цей період сім'я відіграє вирішальну роль у формуванні у дитини перших уявлень про націю, культуру, традиції та історію. Саме в сімейному середовищі діти отримують основні орієнтири для свого подальшого розвитку, а також засвоюють основні цінності, що стануть базисом їхньої національної ідентичності.

Таким чином, основними джерелами патріотичного виховання в сім'ї є приклад батьків, які своїми діями та поведінкою демонструють любов і повагу до рідної країни. Родинні традиції, обряди, історії та розповіді про національне минуле також відіграють важливу роль у формуванні в дитини уявлень про свій народ та його культурну спадщину. Вивчення рідної мови, участь у національних заходах, ознайомлення з національними творами мистецтва та літератури, що

відображають національну ідентичність, допомагають дитині відчувати себе частиною свого народу та зберегти духовну спадщину нації.

РОЗДІЛ II

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО МІСТА

2.1. Констатувальний етап дослідження рівня патріотизму у дітей старшого дошкільного віку

У межах кваліфікаційного дослідження експериментальна робота розпочиналася з проведення констатувального експерименту, який мав на меті визначити рівень патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, а також проаналізувати характер взаємодії між закладом дошкільної освіти (ЗДО) та родиною дошкільників.

Метою констатувального експерименту було визначити рівень сформованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, зокрема їх емоційно-ціннісного ставлення до рідної країни, культурних традицій, національних символів та проявів соціальної активності, що відображають патріотичну спрямованість.

Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти № 12 «Ромашка», Ніжинської міської ради, Чернігівської області розташованого в м. Ніжин. Учасниками експерименту стали 15 дітей старшого дошкільного віку, 7 вихователів. Експериментальна діяльність тривала протягом 2023–2024 років.

Завдання:

1. Визначити критерії та показники патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.
2. Розробити методикку констатувального етапу дослідження.
3. Визначити рівні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.
4. Вивчити характер впливу на виховання патріотизму у старших дошкільників знань про рідне місто.

Програма констатувального експерименту передбачала реалізацію 3 етапів: підготовчого, констатувального, обробки та інтерпретації результатів

1 етап – підготовчий етап. Було проведено теоретичний аналіз проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку та розроблено діагностичні методики, спрямовані на визначення рівня патріотизму.

2 етап – констатувальний експеримент. Цей етап передбачав безпосереднє впровадження експериментальної роботи на базі закладу дошкільної освіти. Для збору даних використовували такі методи спостереження за поведінкою дітей у природних ігрових ситуаціях, бесіди з дітьми з метою вивчення їхніх уявлень про Батьківщину, державні символи, культуру та традиції, дидактичні ігри та вправи, які сприяли виявленню рівня сформованості патріотичних почуттів.

3 етап – обробки та інтерпретації результатів. На завершальному етапі дослідження було проведено аналіз зібраних даних з використанням кількісних та якісних показників та узагальнено отримані результати, зокрема щодо рівнів патріотичної вихованості дітей.

Таким чином, у структурі патріотичного виховання старшого дошкільного віку виділено когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти. Можемо відзначити, що виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом, повинно відображати не лише їхнє знання та уявлення про патріотизм (когнітивний компонент), але й патріотичні почуття (емоційний компонент), та патріотичну вихованість (поведінковий компонент).

Когнітивний компонент патріотичного виховання проявляється у формуванні знань про зміст понять «Батьківщина», «патріотизм», «громадянськість». Діти починають усвідомлювати значення рідного дому, сім'ї, міста або села, країни. Важливо забезпечити ознайомлення дітей із культурними та історичними цінностями України, її символікою (прапор, герб, гімн), а також

із прикладами героїзму та самовідданості дорослих. Розвиток уміння аналізувати свої почуття, мотиви та оцінювати вчинки сприяє формуванню початкових громадянських якостей.

Емоційний компонент патріотичного виховання передбачає розвиток щирих почуттів любові до своєї родини, Батьківщини, гордості за рідний край. Діти вчаться виражати емоції через мистецькі засоби: пісні, малюнки, вірші. Формуються ціннісні ставлення до людей, природи, культурної спадщини. Емоційна залученість дошкільників забезпечується через обговорення яскравих історій, казок, легенд, спільні святкування державних та народних свят.

Поведінковий компонент враховує специфіку вікового розвитку. У дошкільному віці патріотична поведінка проявляється у простих, доступних дітям діях, таких як догляд за природою, участь у колективних заходах, виготовлення виробів на патріотичну тематику. Значну роль відіграють організовані дорослими види діяльності, які спрямовані на формування практичних навичок: співучасть у благоустрої дитячого садка, висаджування квітів, виготовлення символічних подарунків.

Теоретичний аналіз проблеми старших дошкільників дозволив нам уточнити та виокремити критерії та показники патріотичного виховання особистості. У даному контексті нашими орієнтирами слугували нормативні документи, освітні програми та відповідні наукові дослідження.

Отже, *когнітивний критерій* засвідчує про обізнаність дітей старшого дошкільного віку з історією рідного міста, регіону, історичними персоналіями, пам'ятками архітектури. *Емоційний критерій* у вихованні патріотизму через ознайомлення дітей із рідним містом передбачає формування у них почуття гордості за культурну спадщину, історію та здобутки міста. Діти вчаться поважати місцеві традиції, пам'ятки культури, видатних діячів і події, що прославили їхній край. Важливим є розвиток у дитини щирих емоцій, пов'язаних із рідним містом, таких як захоплення його красою, радість від участі в місцевих

святкуваннях, а також уміння виражати свої почуття в реальних ситуаціях, наприклад, під час спостереження або відвідування історичних місць. *Поведінковий критерій* проявляється у залученні дітей до активної участі в заходах, пов'язаних із вивченням та популяризацією рідного міста. Це може бути підготовка та проведення екскурсій, участь у створенні тематичних виставок, малюванні картин із зображенням визначних місць міста, виконанні пісень чи віршів про рідний край. Діти вчать оцінювати вчинки, які демонструють любов до свого міста, і самі роблять перші кроки до його благоустрою. Усвідомлення своєї причетності до громади рідного міста формує у них почуття відповідальності й гордості за належність до нього.

Таблиця 2.1

Критерії, показники та діагностичні методики виховання патріотизму дітей старшого дошкільного віку

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ	МЕТОДИКИ
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> Наявність знань у дітей про історичні пам'ятки рідного міста про державну символіку та символіку рідного міста 	Бесіда «Ніжин-моє рідне місто», Дидактична гра «Історичні пам'ятки нашого міста», Спостереження
Емоційний	<ul style="list-style-type: none"> Наявність у дітей здатності проявляти почуття поваги та гордості до свого міста 	Екскурсії, розповідь легенд, спостереження
Поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> Вміння дітей адекватно реагувати на збереження довкілля міста 	Створення художніх виставок малюнків на тему «

	<ul style="list-style-type: none"> • Участь у заходах міста 	Історичні пам'ятки мого міста»
--	--	--------------------------------

З метою вивчення виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з рідним містом, нами було розроблено та проаналізовано наступні діагностичні методики.

РОБОТА З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Бесіда «Ніжин-моє рідне місто». Мета бесіди з дошкільниками полягала у визначенні особливостей їх уявлень про своє рідне місто, його історію, пам'ятки, символіку та розуміння ними значущості патріотичного виховання в контексті регіональної історії. Бесіда складається з 9 запитань, що відповідають меті бесіди. У ході бесіди експериментатор ставив запитання, та занотовував відповідь. Потім переходив до наступного питання. Бесіда проводилася у звичних для дошкільників умовах в атмосфері доброзичливості.

Дидактична гра «Історичні пам'ятки нашого міста». З метою визначення обізнаності дитини з історією, архітектурними пам'ятками, історичними персоналіями, пов'язаними з рідним містом, дошкільникам запропоновано візульні джерела (картки) із зображеннями архітектурних пам'яток, історичних персоналій, геральдичної символіки міста. Вони повинні розглянути їх і розділити на три групи: перша – «Архітектурні пам'ятки», друга – «Історичні персоналії», третя – «Символіка».

Екскурсії. Метою проведення екскурсії Ніжином для дітей старшого дошкільного віку є ознайомлення з історичними, культурними та архітектурними пам'ятками міста, розвиток у дітей пізнавального інтересу до історії рідного краю, виховання поваги до культурної спадщини. Екскурсія сприяє розвитку уважності, спостережливості та розширенню кругозору через активне знайомство з навколишнім середовищем. Методика проведення екскурсії для дітей старшого дошкільного віку базується на використанні інтерактивних

елементів, таких як бесіди, ігри та вправи, що стимулюють пізнавальну активність дітей. Важливо поєднувати розповіді з практичними завданнями, що дозволяють дітям активно залучатися до процесу і краще запам'ятовувати інформацію.

Розповідь легенд. Метод розповіді легенди "*Легенда про Нежату ниву*" для дітей можна реалізувати через емоційну та наочну подачу, створюючи атмосферу загадковості та інтриги.

Створення художніх виставок малюнків на тему «Історичні пам'ятки мого міста». Діти створюють малюнки, на яких зображають історичні пам'ятки свого міста. Вони можуть використовувати різні техніки – акварель, олівець, пастель або кольорові олівці. Важливо заохочувати дітей до творчості та індивідуальності в роботах. Після завершення творчого процесу можна організувати виставку робіт у дитячому садочку або школі. Кожен малюнок супроводжується коротким поясненням, написаним самими дітьми або за їх допомогою, де вони розповідають, що саме зображено на картині і чому ця пам'ятка важлива для їхнього міста.

Спостереження. Мета спостереження: практично вивчити прояви патріотизму та переживання за свою країну, свій рідний край, своїх захисників у дітей старшого дошкільного віку. *Суб'єкт спостереження:* експериментатор. *Об'єкт спостереження:* діти старшого дошкільного віку. *Предмет спостереження:* особливості прояву патріотизму у дітей старшого дошкільного віку. *Форма фіксації результатів:* протокол.

Слід відмітити, що за допомогою спостереження можна діагностувати рівні патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Основними критеріями нашого дослідження були акти поведінки дітей у різних видах діяльності та взаємодії. Для цього були розроблені певні критерії для спостереження за поведінкою дітей. У ролі спостерігачів можуть бути: найближче оточення дітей старшого дошкільного віку, а саме – вихователі,

батьки, а також, відповідно експериментатор дослідження. Важливо зазначити, що саме результати їх оцінок будуть взяті за основу при визначенні рівня означеної якості дошкільників.

Під час спостереження за дитиною старшого дошкільного віку фіксуються такі форми поведінки: чітко знає, що робить: дає повні відповіді на питання та вирішує ситуації; здебільшого дає повні відповіді на питання та вирішує ситуації; частково правильно відповідає на питання та вирішує поставлені завдання; не орієнтується в темі патріотизму взагалі.

Після вище зазначених орієнтирів, слід зупинитися на даних, які були отримані під час констатувального експерименту за допомогою висвітлених вище методів дослідження, які, насамперед, дозволяють визначити рівні патріотичної вихованості у дітей старшого дошкільного віку.

Розпочнемо з аналізу відповідей дітей на запитання бесіди *«Ніжин – моє рідне місто»*. Відповіді дошкільників на запитання дозволили нам встановити недостатню обізнаність значної кількості дітей про патріотизм, їх рідне місто та свою Батьківщину, її символічне значення та культурно-історичну спадщину тощо. Слід відмітити, що на середньому рівні обізнаності 29 % досліджуваних (Знають в якому місті ми живемо? Як воно називається? Називали основні пам'ятки Ніжина, а також вулицю на якій проживають); 51 % – дали узагальнені і часто неправильні відповіді (знають назви свого міста та вулиці, але не знають жодної історичної пам'ятки та символіки); ще 20 % – взагалі не відповіли на всі запитання. Хоча на питання *«У якому місті ми живемо?»* більшість дітей відповіли правильно (77 %). При виконанні дидактичної гри (*«Історичні пам'ятки мого міста»*) результати фіксувались за такими аспектами: знання пам'яток та символів: 68 % дітей розуміють значення та історію символів та знають назви пам'яток орієнтуючись на зображення. 45 % з них пояснювали місцезнаходження пам'яток, але назв не знали; розуміння важливості символів: 56 % дітей виявили розуміння значення тих чи інших пам'яток та символів.

Наступним експериментальним завданням було залучення дошкільників до ознайомлення з історією рідного міста через творчість, розвиток художніх здібностей і формування початкових навичок патріотичного виховання. Були проведені короткі інтерактивні бесіди та екскурсії з дітьми, розповівши про головні історичні пам'ятки міста простими та зрозумілими словами. Дітям запропонували намалювати те, що їх найбільше вразило.

За результатами спостереження були отримані наступні показники: 35 % дітей чітко знають, що зображують на малюнку та можуть розказати про намальоване; 38 % здебільшого малювали побачене, але не знали назв пам'яток; 18 % частково правильно відповідали на питання та вирішували поставлене завдання; 9 % дітей не орієнтуються в темі патріотичного виховання та важливості рідного міста.

За допомогою отриманих результатів дослідження дітей старшого дошкільного віку у процесі діагностичної роботи, нами було виокремлено три рівні патріотичної вихованості дошкільників – високий, середній та низький. Їх характеристика та розподіл досліджуваних представлені у табл. 2.2 та табл. 2.3:

Таблиця 2.2

Рівні патріотичного виховання із залученням історії рідного міста для дітей старшого дошкільного віку (%)

КРИТЕРІЇ	РІВНІ		
	Високий	Середній	Низький
Когнітивний	32	55	13
Емоційний	43	51	6

Поведінковий	35	54	8
Загальний показник	37	54	9

Таблиця 2.3

Розподіл старших дошкільників за рівнем патріотичного виховання

Рівні патріотизму	Кількісний склад (%)	Характеристика
Високий	37	Діти знають всі запропоновані пам'ятки та символи, знають і можуть розповісти про культурну спадщину міста, розуміють їх символічне значення; із задоволенням розповідають, що(хто) зображене на малюнках;
Середній	54	Діти орієнтуються в місцевих (1-2) символах, знають і розповідають про назви вулиць, пам'ятки, легенди, але їхні знання поверхневі, не завжди правильно передають на малюнку їх зміст, розповідають про зображене за допомогою дорослих.
Низький	9	Частково обізнані з місцевими символами, фрагментарно знають і розповідають про пам'ятки та назви вулиць; орієнтується у їх

		символічному значенні, проте не можуть передати на малюнку їх зображення, не виявляють бажання розповідати про зображене
--	--	--

РОБОТА З ВИХОВАТЕЛЯМИ ТА БАТЬКАМИ

Анкета для батьків. Під час експерименту було розроблено анкету для батьків на 7 запитань. За допомогою яких проведено опитування батьків дітей старших дошкільників. За результатами опитування ми отримали наступні результати: 100 % опитуваних визнають актуальність і важливість патріотичного виховання дітей в сучасних умовах, а також, батьки переконані, що надважливо знайомити дитину з рідним містом та його культурно-історичною спадщиною; згідно цим результатам, виявилось, що лише 54 % батьків на постійній основі знайомлять свою дитину з рідним містом та його визначними пам'ятками. Формами ознайомлення дітей з рідним містом вони назвали розповіді та екскурсії; на питання «Чи є у вашої дитини заохочення дізнатися більше про своє рідне місто?» лише 13 % батьків надали впевнену відповідь, що є, тоді як більшість батьків, яких становить 76 %, висловили тільки припущення, що можливо є; на питання «Що особисто ви робите для виховання у своєї дитини любові до рідного міста?» 62% - розповідають історичні пам'ятки; 37 % - залучають дітей до участі у місцевих святах; 42 % - організовують подорожі і екскурсії; значну перевагу має позитивна оцінка (84 %) роботи ЗДО зі знайомства дітей з рідним містом, культурно-історичною спадщиною, відомими особистостями Ніжина тощо та виховання патріотичних почуттів; тільки 23 % відповіли, що вихователі залучають їх до спільної роботи з патріотичного виховання дошкільників. Таким чином, як засвідчили результати анкетування, не всі батьки зацікавлені у патріотичному вихованні та не залучають дітей до надбання патріотичних почуттів.

Анкета для вихователів «Система роботи з патріотичного виховання із залученням історії рідного міста для дітей старшого дошкільного віку».

Анкета як діагностичний інструмент була створена нами самостійно, ґрунтуючись на узагальненні теоретичного матеріалу відповідно до завдань дослідження. До її змісту увійшли 9 відкритих запитань, за допомогою яких ми вивчали рівень обізнаності вихователів щодо патріотичного виховання із залученням рідного міста дітей старшого дошкільного віку, а також системи співпраці закладу дошкільної освіти (ЗДО) із сім'єю. Окрім того, досліджувалися форми та методи роботи педагогів у цьому напрямку. Загалом було проаналізовано 6 анкет, що дозволило визначити рівень знань вихователів стосовно патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Результати анкетування дали змогу виявити підходи та методи роботи, які використовуються вихователями для формування патріотичних якостей у дітей. Запитання також торкалися усвідомлення педагогами проблематики патріотизму. Аналіз результатів показав, що не всі учасники анкетування змогли правильно інтерпретувати поняття "патріотичне виховання". Близько половини вихователів мають недостатнє уявлення про поведінкові прояви та діяльність дітей, які свідчать про патріотизм.

Вивчаючи форми та методи виховання патріотизму, було виявлено, що 40% респондентів надають перевагу заохоченню, 15% підтримують свободу думки, 35% використовують сюжетно-рольові ігри, 21% — морально-етичні бесіди, а лише 10% зазначають про співпрацю із сім'єю.

Досвід роботи закладу дошкільної освіти № 12 «Ромашка» у м. Ніжин свідчить, що завдання патріотичного виховання є пріоритетним і визначений ключовим у річному плані на 2023–2024 навчальний рік. У старшій групі застосовується парціальна програма "Україна – моя Батьківщина", спрямована на ознайомлення з історією, культурою рідного міста. Робота включає виховання любові до рідного краю, сім'ї, поваги до культурної спадщини, толерантності.

Аналіз планів освітньо-виховної роботи вихователів старших груп засвідчив, що у плануванні вихователі дотримуються переважно тематичного принципу, наприклад: "Моє рідне місто", "Вулицями рідного краю", "Історія мого міста", "Архітектурні перлини міста", "Символи нашого міста", "Професії в моєму місті", "Культура та традиції нашого міста", "Міські легенди та казки", "Мій дім – моє місто", "Подорож по районах міста", "Наше місто – наша гордість", "Міський пейзаж: сьогодні й учора", "Герої нашого міста", "Вулицями дитинства", "Обереги та символи мого міста", "Свята нашого міста", "Я і моє місто", "Ремесла мого міста", "Подорож вулицями історії", "Місто моїх мрій".

Отже, результати аналізу планів освітньо-виховної роботи вихователів старших груп показали, що виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку здійснюється систематично, з акцентом на традиційні методи, такі як бесіди за змістом творів, читання художньої літератури, виховні ситуації та дидактичні ігри. Однак, недостатньо уваги приділяється залученню батьків до освітнього процесу, організації спільних заходів і свят, пов'язаних із рідним містом.

Такий підхід вимагає впровадження інноваційних форм і методів роботи, що акцентують увагу на міській тематиці, зокрема: екскурсіях визначними місцями рідного міста, створенні сімейних проєктів про історію міста, проведенні свят, які відображають його традиції та культуру, і залученні батьків до організації таких заходів. Спільна робота з родинами може не лише сприяти вихованню у дітей любові до свого міста, а й поглиблювати партнерську взаємодію між закладом дошкільної освіти та сім'єю.

2.2. Характеристика педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з історією рідного міста

Для більш повного розкриття теми слід визначити дефініцію поняття «педагогічні умови». Науковці розглядають його з різних точок зору. Теоретичний аналіз показує, що немає єдиного визначення сутності поняття «умова». В енциклопедичному словнику воно трактується як сукупність

факторів, які впливають на певні процеси, створюючи середовище для їх реалізації. У тлумачному словнику умова визначається як вимога однієї зі сторін угоди, як усна чи письмова домовленість, як набір правил у певній сфері діяльності або як обставини, що впливають на перебіг чи результат подій. Як правило, умова є складовою частиною комплексу об'єктів (предметів, їхніх станів чи взаємодій), який зумовлює виникнення певного явища. У педагогічній науці визначення поняття «умови» тісно пов'язане з педагогічним осмисленням цієї категорії. Цей термін широко застосовується в дидактиці під час аналізу цілісного педагогічного процесу, його окремих аспектів і складових [34].

У свою чергу, в психології «умова» трактується як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які можуть впливати на розвиток певного психічного явища, причому цей вплив відбувається через активність особистості або групи людей. Деякі науковці розглядають умови як обставини, що сприяють формуванню впевненості, чітких уявлень про завдання та постановку перспектив.

Таким чином, педагогічні умови є ключовим елементом педагогічних технологій і моделей, які забезпечують реалізацію їхніх компонентів. Вони включають організаційні форми, методи, прийоми та засоби, спрямовані на координацію навчально-виховного процесу.

Енциклопедичні філософські джерела репрезентують термін «умова»: як сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин тощо), необхідних для виникнення чи існування зміни певного об'єкта (що зумовлюється) [34, с. 286]. Філософський словник трактує умову як те, від чого залежить щось інше (зумовлене), що уможливорює наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, що з необхідністю, неминучістю породжує що-небудь (дія, результат дії), і від підстави, що є логічною умовою наслідку [34]. Досить цікавим є в значення терміну в тлумачному словнику сучасної української мови, де поняття «умова» – необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-

небудь або сприяє чомусь, як фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник [7, с. 1506].

Визначення «педагогічні» акцентує увагу на тому, що означені обставини пов'язані з навчально-виховним процесом, із зовнішнім середовищем, де відбувається пізнавальна й навчальна діяльність учнів, спрямована на формування в них певних знань, умінь, навичок [12]. У низці педагогічних словників поняття «педагогічна умова» репрезентується як: «вимога, що висувається однією із сторін; як усний або письмовий договір про що-небудь; як правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається що-небудь; обстановка, у якій здійснюється що-небудь, обставини, за яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що визначають, зумовлюють існування чого-небудь; необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [10].

Аналіз наукових джерел представлений у доробку українських науковців засвідчує, що поняття «педагогічні умови» комплексно вивчалось багатьма авторами (О. Богданюк, Н. Логінова, В. Матвійчук, О. Михайлишин, О. Пономаренко, С. Сінкевич та ін.), які інтерпретували його як необхідні обставини, обстановку, явища, чинники, шляхи, уявні результати, напрями тощо. Як правило, педагогічні умови розглядалися як своєрідна передумова для існування й генези явищ, тобто становище або обставини, від яких залежить та за яких проходить педагогічний процес, що опосередковується активністю особистості, групою людей.

Зусилля закладу дошкільної освіти в патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом, допомагає створити цілісне та ефективне середовище для формування любові до Батьківщини у дітей. Тому виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного

віку, на нашу думку, буде успішним, якщо в педагогічний процес впроваджуватимуться такі педагогічні умови:

1. *Організація спільної діяльності з батьками для ознайомлення дітей з культурною та історичною спадщиною рідного міста.* Регулярні екскурсії, участь у святкових подіях міста, відвідування місцевих музеїв і пам'яток, що сприяють формуванню любові та патріотичних почуттів до свого краю, регіональної історії.

2. *Створення відкритого середовища для співпраці педагогів, дітей та батьків.* Проведення тематичних зустрічей, сімейних днів відкритих дверей у ЗДО, організація виставок дитячих робіт на тему історії, культури, архітектурних пам'яток рідного міста.

3. *Підвищення педагогічної компетентності батьків щодо патріотичного виховання.* Проведення семінарів, тренінгів, консультацій для батьків щодо методів залучення та участі дітей до вивчення історії рідного міста, використання комплексу освітніх ресурсів для розвитку та формування дітей старшого дошкільного віку патріотизму.

4. *Інтеграція знань про рідне місто у повсякденну освітню діяльність.* Використання тематичних занять, ігор, творчих проєктів, вікторин, квестів, тематичних виставок, де дошкільники дізнаються про визначні місця, відомих історичних персоналій, місцеві та регіональні традиції та звичаї.

Для розкриття змісту підрозділу проаналізуємо зазначені умови більш детально. Постійна колегіальна робота ЗДО з родиною у патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку, насамперед, має на меті розробку тематично-календарного плану заходів ЗДО та родин дошкільників. Позитивним є те, що родина розглядається, як рівноправні партнери у процесі патріотичного виховання. Слід колегіально розробляти, обговорювати, планувати програми та заходи з виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку. Колектив ЗДО має всіляко підтримувати та заохочувати різнопланові ініціативи родин

щодо виконання спільних рішень, патріотичних заходів для дошкільників. Як правило, батьки і члени родин дітей активно залучаються до організації роботи з дітьми і педагогами, зокрема: майстер-класів, тематичних історичних свят, рольових ігор, екскурсій і туристичних походів по визначних місцях регіону, організації мінімузеїв, тематичних виставок малюнків, створення тематичних номерів газет присвячених історичним персоналія та визначним подіям рідного краю тощо [16].

Одним із прикладів взаємозв'язку педагогів ЗДО з родинами дошкільників є створення історичного мінімузею. Його створення в закладі дошкільної освіти – це особливий розвивальний простір, який позитивно впливає на дитячу емоційну сферу, розширює горизонти її культурного й патріотичного світогляду, формує життєву компетентність. Без сумніву, комплекс музейних експонатів мають бути створені у відповідності БКДО з урахуванням вікових особливостей дітей. Для організації мінімузею адміністрація ЗДО може виділити окреме приміщення. Прикладами мінімузеїв у групах можуть бути: *мінімузей історії рідного міста, природи краю, народного мистецтва, міні-музей "Наші відомі земляки", міні-музей традицій і свят* тощо

Таким чином, експонати мінімузею можуть використовуватися під час проведення патріотичних свят, історичних ігор, розваг тощо. Підсумовуючи все вище сказане, можемо відмітити, що виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі є одним із актуальних завдань закладу дошкільної освіти, органічною умовою якого є діалог та взаємозв'язок з родиною, як осередком суспільства і носієм історичної пам'яті та традицій українського народу.

Створення відкритого середовища для діалогу та плідної співпраці визначається систематичним та відкритим спілкуванням між педагогами ЗДО та родиною дошкільника. Це може бути організовано через індивідуальні зустрічі, консультації, батьківські збори, щоб постійно обмінюватися планами та

інформацією. У даному процесі важливим є елемент спільної співпраці та партнерських довірливих відносин, щоб батьки та члени родини відчували та усвідомлювали важливість участі у вихованні дошкільників.

Для реалізації такого середовища і його якісного наповнення необхідними, на нашу думку, можуть бути: регулярне проведення батьківських зборів та зустрічей для діалогу з важливих проблем; створення відкритих каналів зв'язку, (месенджери, або електронні платформи). Цей процес може бути забезпеченим завдяки постійному інформуванню через електронні розсилки, інформаційні бюлетені, чи спеціальні групи у соціальних мережах; із залученням професійних психологів проведення консультацій, низки анкетувань та опитувань серед родин для зібрання аналітичних матеріалів та визначення їхніх очікувань та проблем.

Таким чином, створення відкритого середовища для діалогу та співпраці сприяє позитивному відношенню між ЗДО та родинами, сприяє ефективному патріотичному вихованню та розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Врахування індивідуальних особливостей кожної родини та дошкільника дозволить нам підібрати діючі методи та засоби для виховання патріотизму у дітей, враховуючи можливості та переваги родини. Як правило, кожна родина має свої традиції, цінності, які є фундаментом для сприйняття та розуміння патріотизму. Тому, на нашу думку, слід враховувати наступні моменти:

1. Культурний контекст родини, її звичаї та конфесійні переконання.
2. Лінгвістичні особливості родини. Якщо у сім'ї вживається інша мова, необхідно запроваджувати певні елементи патріотичного виховання, які забезпечать розвиток мовної ідентичності дошкільника.
3. Історична спадщина родини, можливі психологічні травми, що пов'язані з трагічними сторінками історії країни або сьогодення.
4. Світоглядні особливості батьків, їхні погляди та розуміння національної історії, традицій тощо.

5. Індивідуальні особливості дитини (інтереси, здібності та ступінь готовності вивчати та розуміти патріотичні аспекти засобами ознайомлення з рідним містом).

Вище названа умова може бути реалізована через створення різноманітних диференційованих програм та завдань, які дають можливість кожному дошкільнику займатися тим, що йому цікаво та актуально в контексті патріотичного виховання.

На сучасному етапі актуальним є застосування принципу полікультурності в патріотичному вихованні. Порвідні українські науковці, такі як І. Бех та К. Чорна зазначають, що «полікультурність передбачає інтегрованість української культури у європейський і світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до цінностей, культури, мистецтва, вірування інших народів, здатності диференціювати спільне й відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну складову загальнолюдської» [4, с. 23].

Індивідуальний підхід до кожної родини у патріотичному вихованні є важливим, бо забезпечує якісний та ефективний вплив на розвиток дошкільників.

Украй важливим є підвищення педагогічної компетентності родини з питань патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, бо це надважлива педагогічна умова. Оскільки саме родина є основним учасником виховного процесу та важливими партнером закладу дошкільної освіти. Для реалізації цієї мети засобами педагогічної просвіти та ознайомлення батьків з освітньою діяльністю закладу в світлі патріотичного виховання дітей організуються батьківські збори за змістом і тематикою форм роботи з дітьми, майстер-класи вихователів, педагогів, керівників гуртків та інших фахівців. Зазначені просвітнянські педагогічні форми пропагують ідеї виховання і демонструють шляхи розвитку, виховання, навчання дошкільників [16].

На думку більшості педагогів практиків ефективним інструментом для залучення родини у виховний процес та розвитку патріотичних цінностей у сім'ях є організація батьківських семінарів та майстер-класів з патріотичного виховання дошкільників. Тематична спрямованість таких заходів може бути різносторонньою, зокрема:

1. Віртуальна подорож «Дитина в рідному місті», під час якої батьки разом з дітьми ознайомлюються з культурними та історичними пам'ятками регіону, традиціями, символи.

2. Майстер-клас з виготовлення місцевих символів, пам'яток на якому батьки разом з дітьми виготовляють народні символи-обереги та вивчають їх значення.

3. Екскурсійні прогулянки з тематичною розповіддю про історичні пам'ятки, персоналії, архітектурні перлини міста.

Не менш важливим є те, щоб зазначені заходи були проведені з застосуванням інтерактивних технологій, що безумовно зробить їх цікавими та доступними для дошкільників і буде сприяти довірі та зміцненню батьківського партнерства у вихованні дітей. Також актуальним є залучення друкованих та візуальних джерел та матеріалів для батьків, де окреслюються та визначаються основні принципи та методи виховання патріотизму (ілюстрації, статті, короткі відео). На даному етапі, також ефективним є забезпечення безперервного доступу до електронних ресурсів для батьків, таких як онлайн-курси, вебінари, відео-лекції на тему патріотичного виховання або створення онлайн-платформи (форуми, групи у соціальних мережах), де батьки можуть дискутувати та обмінюватися досвідом щодо патріотичного виховання дітей.

У даному контексті надзвичайно важливим є індивідуальні консультації для батьків із залученням фахівців. Вони повинні бути регулярними, саме там можна вирішити проблемні питання виховання, відповісти на їхні запити та

здійснити допомогу при врахуванні особливості виховання їхніх дітей. Наведемо приклад практичних порад таких консультацій:

1. На першому етапі проводиться діагностика потреб та очікувань батьків. У ході діалогу вони можуть обговорити власні погляди на патріотичне виховання та окреслити свої потреби.

2. Розгляд та аналіз сімейних традицій та звичаїв. Визначається, як їх можна інтегрувати в патріотичне виховання.

3. Створення аналічно-інформаційного огляду патріотичних матеріалів в засобах масової інформації та спеціальних ресурсів, які можуть бути корисними для родинного використання. Надання методичних порад щодо вибору спеціальної літератури, відео тощо.

4. Розробка індивідуального плану патріотичного виховання для кожної родини, з врахуванням їхніх особливостей, ресурсів та сімейних традицій.

5. Надання низки рекомендацій практичного характеру, які батьки можуть застосовувати вдома для актуалізації моментів виховання патріотизму. Сюди можемо включити рекомендації для читання, історичних ігор, історичних календарів тощо.

6. Обговорення актуальних історичних подій, свят та пам'ятних дат присвячених історичним персоналіям.

7. Сприяння обміну досвідом між батьками в ЗДО. Розповсюдження успішного досвіду патріотичного виховання серед інших батьків та родин, педагогічних працівників.

8. Розробка запровадження спільних проєктів для родин, що хочуть спільно здійснювати патріотичне виховання засобами історії рідного міста. Як правило, це може бути створення альбому історичних пам'яток, біографій персоналій, участь у благодійних заходах, теамтичних історичних вечорах тощо.

9. Надання емоційної підтримки родинам з актуалізацією їхньої ролі в патріотичному вихованні та відзначенням їхніх досягнень.

Таким чином, ми розглянули педагогічні умови виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом. Їх актуалізація буде висвітлена в наступному підрозділі 3.3, в якому ми репрезентуємо програму забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

2.3. Програма забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом

Рідне місто для старших дошкільників є важливою культурною цінністю, життєвим середовищем, простором для саморозвитку та пізнання світу. Це середовище сприяє вихованню громадянської, екологічної та художньо-творчої активності. Любов до рідного міста є основою соціальної активності, громадянської позиції дитини. Поняття любові до міста включає повагу до нього, здатність бачити його красу, берегти й примножувати її, а також виявляти морально-естетичне ставлення до архітектури міста, бажання відтворювати її у творчості. Успішне знайомство з рідним містом можливе через активну взаємодію дітей з оточуючим світом: гру, діяльність, спілкування, навчання.

Краєзнавство є важливим напрямом патріотичного виховання. Для дитячого садка рідний край – це мікрорайон, де знаходиться заклад. Тут проводяться спостереження, прогулянки, екскурсії, науково-дослідницька та природоохоронна діяльність. Рідний край – це рідний дім, дорогий кожній людині. Дорослі повинні передавати свої знання дітям. Діти старшого дошкільного віку вже мають певні знання про своє місто, рідний край. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, особлива увага приділяється засвоєнню об'єктів оточуючого середовища. Пізнавальний матеріал для ознайомлення з містом повинен сприяти вихованню патріотичних почуттів. Дітям слід надавати

можливість самостійно аналізувати та порівнювати явища, розвиваючи їхню пізнавальну активність та допитливість.

Матеріал для ознайомлення з містом систематизується за такими темами: історичне минуле та пам'ятні міста, подорож по районах міста, хто прославляє місто, героїчні сторінки міста. Вихователю потрібно поєднувати минуле і сучасність, надавати дітям можливість оцінювати соціальні явища, формуючи громадські та патріотичні почуття. [9]

Сформувати у дітей старшого дошкільного віку основи патріотичних почуттів через ознайомлення з історією, культурою, традиціями, визначними місцями та особливостями рідного міста. Зазначимо, що держава приділяє досить значну увагу вище названій проблематиці. Зокрема, у Державній програмі «Українське довкілля» та Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні цей зміст розглядається в контексті формування уявлень про країни світу, а також через порівняння з іншими країнами та пошук подібності та відмінності між ними. Склалася думка, що шлях до виховання любові до Батьківщини формується за логікою «від близького до далекого» – від любові до батьків (точніше рідного міста), до дитячого садка, до вулиці, міста, любов до рідної країни [13].

У даному підрозділі, спираючись на доступний комплекс регіонального історико-краєзнавчого матеріалу репрезентуємо програму забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

Завдання програми:

1. Ознайомити дітей із культурно-історичними пам'ятками, природними об'єктами, архітектурою та символікою рідного міста.
2. Виховувати любов до рідного краю, почуття гордості за досягнення та здобутки своєї громади.

3. Розвивати уяву, мислення та мовлення через інтерактивні заняття, квести, екскурсії, художню творчість, виставки.

4. Формувати соціально-громадянські якості (турбота про природу, екологічна безпека, повага до національних традицій).

Зміст програми

1. Тематичні блоки

Розповідь історія міста. Ознайомлення з історією виникнення міста, його історичним суспільно-політичним та економічним розвитком, легендами та історичними подіями, персоналіями.

Символіка рідного міста. Герб, прапор, гімн міста. Історія їх виникнення та суспільне значення. (пазли «Обереги мого краю», дидактична гра «Відгадай свято» та «Місцеві символи»)

Архітектура та культурні пам'ятки. Екскурсії або віртуальні подорожі до основних визначних місць, архітектурних пам'яток.

Природа рідного краю. Ознайомлення із зеленими зонами, парками, природними особливостями, екологічне виховання дошкільнят.

Традиції та свята. Розповіді про місцеві свята, фестивалі, ремесла.

2. Методи і форми роботи

Ігрова діяльність. Ігри, що відображають міську культуру (наприклад, "Подорож рідним містом").

Екскурсії. Відвідування музеїв, архітектурних пам'яток, історичних вулиць та площ міста.

Читання та обговорення. Художньо-літературні твори, легенди про рідне місто.

Творчі завдання. Малювання міських пейзажів, створення макетів історичних будівель, вулиць.

Сюжетно-рольові ігри. "Я — гід міста", "Подорож в історію міста".

3. Інтерактивні технології

- Використання мультимедійних презентацій про місто.
- Створення мініфільмів чи альбомів про дослідження рідного краю.
- Організація виставок дитячих робіт на тему "Моє рідне місто", «Історичні пам'ятки та персоналії рідного міста.

4. Рекомендації для педагогів і батьків

- Створити в групі куточків "Моє рідне місто", «Історія мого міста», «Архітектурні пам'ятки мого міста» із фотографіями, картами, символікою.
- Залучати батьків до спільних проєктів (створення сімейних альбомів, відвідування екскурсій).
- Сприяти розвитку інтересу до місцевої культури через родинні традиції.

У результаті дотримання вищезазначених етапів роботи, очікувані результати щодо виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку будуть позитивними. Діти засвоять історію, визначні місця, архітектурні пам'ятки, символіку та традиції рідного міста; будуть проявляти любов до міста у творчості, малюнках, розповідях тощо. І, що найважливіше, у дітей сформується почуття відповідальності та гордості за належність до своєї громади, регіону, міста.

Таким чином, формування у дітей старшого дошкільного віку любові до рідного міста забезпечує розвиток патріотичних почуттів і соціально-громадянських якостей. Завдяки інтеграції знань про історію, культуру, природні об'єкти та символіку міста діти отримують змогу глибше усвідомити цінність рідного краю, проявляти повагу до нього та збагачувати власний досвід. Різноманітні форми роботи, такі як екскурсії, творчі виставки та квести, стимулюють пізнавальну активність, формуючи уявлення про значення власного внеску у розвиток громади.

Висновки до розділу 2

Отже, виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення з рідним містом є важливим завданням, яке забезпечує гармонійний розвиток особистості, громадянської свідомості та любові до Батьківщини. Рідне місто виступає не лише життєвим середовищем, але й культурною цінністю, яка сприяє розвитку пізнавальної активності, творчих здібностей та естетичного сприйняття. Завдяки інтерактивним методам роботи, які охоплюють прогулянки, екскурсії, творчі проекти та красзнавчі заняття, діти засвоюють ключові уявлення про історичне минуле, сучасність та значення свого міста.

Слід відмітити, що однією з основних складових роботи з дітьми є розвиток у них любові до рідного краю, яка поступово трансформується у ширше почуття патріотизму. Методика виховання базується на принципі "від близького до далекого". Спочатку дітям пропонують знайомитися з мікрорайоном, де знаходиться заклад дошкільної освіти, що дозволяє їм відчувати близькість і значущість оточуючого світу. Надалі знання поглиблюються за рахунок ознайомлення з культурно-історичними пам'ятками, природними об'єктами та архітектурою рідного міста.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, формування патріотичних почуттів передбачає створення сприятливих умов для розвитку пізнавальної активності дітей, їхньої допитливості та бажання самостійно аналізувати і порівнювати явища. Вихователям слід забезпечити доступний для розуміння дітей контент, систематизований за темами, які охоплюють історію, сучасність, визначні місця та відомих особистостей міста. Таким чином, діти отримують цілісне уявлення про соціокультурне значення рідного міста.

Особливе місце у вихованні любові до рідного краю посідають інтерактивні заняття. Це можуть бути квести, виставки, екологічні акції, створення спільних проектів, які залучають дітей до активної взаємодії з

оточуючим середовищем. Такі заходи не лише сприяють закріпленню знань, але й формують позитивне ставлення до громади, екологічну відповідальність і бажання зберігати природне та культурне багатство свого міста. Наприклад, участь у прибиранні парків, висаджуванні рослин чи створенні малюнків із зображеннями улюблених місць дозволяє дітям відчувати свою причетність до поліпшення рідного краю.

Також важливим, на нашу думку, є залучення дітей до оцінки соціальних явищ. Спостерігаючи за сучасним станом міста, порівнюючи його з минулим та визначаючи можливі шляхи його покращення, діти вчаться цінувати працю попередніх поколінь і осмислено ставитися до власного внеску у розвиток громади. Це виховує почуття гордості за рідне місто та бажання брати активну участь у його житті.

У процесі роботи з дітьми необхідно приділяти увагу символіці міста: гербу, прапору, гімну, а також розповідям про відомих мешканців, які зробили вагомий внесок у розвиток громади. Це сприяє формуванню у дітей відчуття приналежності до великої спільноти, виховує повагу до досягнень своїх співвітчизників та стимулює прагнення примножувати славу рідного міста.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, можна стверджувати, що виховання любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку має комплексний характер, що охоплює розвиток патріотичних почуттів, екологічної та соціальної відповідальності, пізнавальної та художньо-творчої активності. Цей процес здійснюється через інтеграцію знань, практичних дій та емоційно забарвлених вражень, які залишаються у свідомості дітей на все життя. Знання та цінності, закладені у дошкільному віці, стануть міцною основою для формування активної громадянської позиції в майбутньому.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Патріотизм - одне з найбільш глибоких людських почуттів. Як правило, це поняття розуміють як відданість і любов до Батьківщини, до свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодення, готовність до її захисту. Саме тому виховання патріотизму на сучасному етапі є фундаментом і опорою суспільного й державного устрою та запорукою ефективності функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів.

У кваліфікаційній роботі нами представлено дослідження щодо виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом.

1. Проаналізувавши стан проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, ми визначили понятійно-категоріальний апарат дослідження, охарактеризували основні підходи до патріотичного виховання, а також виявили основні фактори, які впливають на формування патріотичних почуттів у дітей. У результаті дослідження були виокремлені ключові принципи виховання, методи та форми роботи, які дозволяють ефективно формувати у дітей почуття любові до Батьківщини, рідного краю та культури.

2. Обґрунтували роль історичної спадщини міста у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку: Історична спадщина міста є важливим засобом виховання патріотизму у старших дошкільників, оскільки знайомство з історією рідного краю сприяє розвитку національної самосвідомості, поваги до традицій та культури свого народу. Діти через участь у екскурсіях, бесідах та знайомстві з історичними пам'ятками міста формують уявлення про свою приналежність до певної території та народу, що допомагає їм відчувати свою відповідальність за майбутнє цієї території.

3. Проведено експериментальну роботу з дослідження рівня патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, яка передбачала проведення

констатувального етапу дослідження рівня патріотизму у дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії (когнітивний, емоційний, поведінковий) та показники (наявність знань у дітей про історичні пам'ятки рідного міста про державну символіку та символіку рідного міста; наявність у дітей здатності проявляти почуття поваги та гордості до свого міста; вміння дітей адекватно реагувати на збереження довкілля міста; участь у заходах міста). Підбрано і проведено діагностичні методики для діагностики рівня патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (бесіда «Ніжин-моє рідне місто», Дидактична гра «Історичні пам'ятки нашого міста», спостереження за поведінкою дітей; екскурсії, розповідь легенд; створення художніх виставок малюнків на тему «Історичні пам'ятки мого міста»). Важливо було зафіксувати, як діти реагують на символи Батьківщини, чи виявляють вони інтерес до національних традицій та історії. Процес діагностики дозволив виявити початковий рівень розвитку патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, що дало можливість визначити необхідні напрямки для подальшої роботи.

4. Визначили та охарактеризувати педагогічні умови, які забезпечують виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку через ознайомлення їх з рідним містом: *організація спільної діяльності з батьками для ознайомлення дітей з культурною та історичною спадщиною рідного міста; створення відкритого середовища для співпраці педагогів, дітей та батьків; підвищення педагогічної компетентності батьків щодо патріотичного виховання; інтеграція знань про рідне місто у повсякденну освітню діяльність*. Педагогічні умови, які забезпечують ефективне виховання патріотизму, були розглянуті через інтеграцію місцевої історії та культури в навчальний процес, активне використання екскурсій, музеїв та інших ресурсів, що дозволяють формувати у дітей уявлення про рідне місто. Ці педагогічні умови сприятимуть розвитку у дітей не тільки патріотичних почуттів, а й формуванню глибокого розуміння

цінностей, які пов'язані з історією, культурою та природним середовищем їхнього рідного краю.

5. Розробили програму забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом, яка включає: тематичні блоки, методи і форми роботи з формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом, інтерактивні технології та рекомендації для педагогів і батьків щодо формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом. Розроблена програма забезпечення педагогічних умов виховання патріотизму включає різноманітні методи та форми роботи, які сприяють розвитку у дітей позитивного ставлення до рідного міста та країни. Вона має на меті не лише передачу знань, а й формування емоційного зв'язку з рідною землею, що є важливим етапом у розвитку патріотичних почуттів. Загалом, реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, закладаючи основи для формування глибокого, усвідомленого патріотизму в майбутньому.

У процесі дослідження проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку було визначено важливість цього процесу в сучасних умовах та вивчено основні аспекти, які впливають на формування патріотичних почуттів у дітей.

Проведене дослідження не вичерпує усіх питань виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом. Потребують подальшого і окремого дослідження питання впливу сучасних технологій на виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом, гендерних аспектів та культурних особливостей у виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку засобами ознайомлення їх з рідним містом тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дитина у сучасному соціопросторі: навч. посіб. / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова [та ін.] / за ред. Т. О. Піроженко. Київ. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
2. Дяченко Н. О. Організаційно-педагогічні умови формування вмінь розв'язувати педагогічні задачі у майбутніх викладачів педагогіки в умовах магістерської підготовки: електронний підручник. URL: <https://nadiadyachenko.wordpress.com/2013/10/02/>.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Кононко. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
4. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. Київ: Світич, 2009.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: затв. Наказом МОН України № 527 від 06.06.2022.
6. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
7. Макаренко А. Книга для батьків. Київ: Рад. школа, 1980.
8. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: кол. моногр. за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169–198.
9. Національно-патріотична ідея в освіті й вихованні дітей і молоді в Україні: реком. покажч. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, бібліотека; уклад.: Л. Г. Айдарова ; відп. ред. І. Ф. Турко. Харків: ХНПУ, 2015. 32 с. 20. Новий тлумачний словник української мови. У 3 томах. / Укл. Яременко В. В., Сліпушко О. М. Київ: Аконт, 2003. Т. 2. 926 с

10. Чупрій Л.В., Державна підтримка патріотичного виховання молоді. Сучасна українська політика. Політики і політологія про неї. Київ, 2010. Вип. 19. С. 287.
11. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: Методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О.В. Сіра, В.О. Волков, О.В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. С. 8
12. Розумний М., Андрусів В., Формування національної ідентичності як пріоритет політики безпеки. Політичний менеджмент. Київ, 2010. №3- С. 22-25
13. Давиденко О.В. «Організація підпільної освіти у Польщі в період другої світової війни 1939-1945 // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. С. 9-10
14. Леонід Чупрій, Оксана Сіра Патріотичне виховання як чинник формування національної ідентичності в умовах російської агресії *Krakowskie Studia Małopolskie* 2022, nr 3 (35). С.30-34
15. Бех І.Д. Виховання патріотизму у дітей дошкільного віку засобами української народної казки. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. с. 34-42.
16. Білоус А.В. Формування патріотичних почуттів у дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2019. № 7-8. с. 23-28.
17. Васильчук Н.В. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами краєзнавства. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 4. с. 81-89.
18. Головка О.М. Виховання патріотизму у дітей дошкільного віку через українську народну пісню. *Дошкільна освіта*. 2021. № 5-6. с. 42-48.
19. Ковальчук О.В. Роль сім'ї у вихованні патріотизму у дітей дошкільного віку. *Педагогіка і психологія*. 2022. № 3. с. 52-61.
20. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку: теорія і практика / за ред. О.В. Ковальчук. Київ: Педагогічна книга, 2022.

21. Виховання патріотизму у дітей: поради для батьків / авт. Н.В. Васильчук. Київ: Грані. Т, 2021.
22. Українська народна казка: виховний потенціал / авт. І.Д. Бех. – Київ: Академія педагогічних наук України, 2019.
23. Сайт Міністерства освіти і науки України: <https://mon.gov.ua/>
24. Сайт "Український інститут національної пам'яті": <http://www.memory.gov.ua/>
25. Сайт "Освіта.Уа": <https://osvita.ua/>
26. Рогальська-Яблонська І. Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2016. Вип. 2. С. 290-297.
27. Руденко Ю. Патріотичне виховання учнівської молоді. Освіта. 2001. С. 11–15.
29. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку: Вибр. тв. в 5 т. Київ: «Радянська школа», 1977. Т .5. С. 472–488.
30. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: В 5-ти томах. Київ: Радянська школа, 1975. 654 с.
31. Трофаїла Н. Д. Патріотичне виховання дошкільників через освітню лінію «Дитина в соціумі». Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 5(11). С. 469-475.
32. Україна – моя батьківщина. Парціальна програма національнопатріотичного виховання дітей дошкільного віку / О.М. Каплуновська, І. І.Кичата, Ю.М. Палець; за наук. ред. О.Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.
33. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Т. 1 Теоретичні проблеми педагогіки. Київ: Рад. школа, 1983. 489 с.67

34. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. Шинкарук та ін.; НАНУ, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

35. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

36. Чорна К. Суть патріотизму і його виховання в сучасних умовах. Виховання в сучасному освітньому просторі: зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України. К.; Умань, 1997. С. 74–78.

37. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Част. I. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2001. 272 с.

38. Шкребтієнко Л. П. Критерії вихованості патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку. Вісник Київського інституту бізнесу і технологій. К.: ПВНЗ «Київський інститут бізнесу і технологій», 2010. №1(11), С.131-133.

39. Шкребтієнко Л. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої літератури: дис. ... канд. пед. наук:13.00.08 / Південноукраїнський нац.пед.ун-т ім.Ушинського, 2019. 236 с.

40. Ярмаченко М. Д. Педагогічний словник. Київ, 2001. 514 с.

41. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років/ О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л.Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Конспект заняття

Тема заняття : «Моє рідне місто»

Основні завдання: поглибити й активізувати знання дітей про рідне місто, рідний район; закріпити знання дітей про назви вулиць, парків, визначних місць рідного міста; виховувати в дітей любов до рідного міста району; формувати вміння слухати інших дітей під час обговорення; спонукати дітей виявляти інтерес до історії рідного міста, району; розвивати мислення, зв'язок мовлення, пам'ять, увагу, дрібну та загальну моторику рук; активізувати словник дітей за темою.

Обладнання: герби міст України, герб і прапор міста, у якому живуть діти; альбом; дві картини із зображенням вокзалу, які різняться сімома деталями; мапу району, зображення різних видів міського транспорту, картинки до гри «Силуети»; 3-4 світлини міста, району; 3-4 світлини відомого людей міста.

Хід заняття:

Вихователь: Діти до нас сьогодні завітала Оленка, але вона чомусь засмучена. Вона нічого не знає про наше місто. Допоможемо Оленці познайомимо її?

Діти, а за допомогою чого ми можемо познайомити Оленку з нашим містом.

Діти: За допомогою: екскурсії, карти та альбому.

Вихователь: Давайте з вами разом зробимо альбом про наше місто і Оленці подаруємо на згадку. Діти, скажіть, як називається країна, у якій ми з вами живемо

➤ А як називається наше рідне місто?

Завдання-знайти герб свого міста й розповісти, що він означає.

Вихователь: Ви все правильно зробили та розповіли.

На першу сторінку альбому наклеємо герб чудового нашого міста. А тепер складіть із частинок герб, мапу та назву нашого міста і розкажіть про нього.

Вихователь: Завдання виковано. Наклеймо зображення в альбом.

Тепер наступна сторінка.

Скажіть, діти, звідки починається знайомство з містом будь-якого мандрівника?

Подивіться, який гарний наш головний залізничний вокзал міста.

- Ви бували на ньому?
- Десь їхали чи когось зустрічали?
- З ким ви там були?

Розвивальна вправа «знайди сім відмінностей на картинках»

Дитина отримує дві схожі картинки вокзалу, які відрізняються сімома деталями.

Вихователь: Оформимо наступну сторінку нашого альбому про рідне місто.

Вона називається «Наш район».

- Що ви знаєте про наш район?
- Де ви любите гуляти з батьками?

Подивіться: ось мапа нашого району. Покажіть на ній наш заклад, ліс та вулиці які ви знаєте. Ви дуже добре про все розповіли. Наклеємо мапу нашого району в альбом.

➤ Діти, скажіть, а на якому транспорті можна подорожувати нашим містом?

Пропоную вам вирушити зі мною в подорож рідним містом.

Динамічна гра «Подорожуєте рідним містом».

Щоби місто мандрувати,

Треба транспорт добре знати.(крокують на місті)

У метро йдемо по сходах-

Поїзди під містом ходять.(Крокують присідаючи).
А коли в автобус сісти,
То у вікна видно місто.(Поворот тулуба праворуч-ліворуч).
І тролейбусу дорогу!
Наче в кізки, в нього роги.(Руки вгору долоньки зігнуті вперед, нахилили ліворуч – праворуч).
У трамвайчик ми сідаємо
І у вікна визираєм.(Руки на поясі, нахили вперед).
А додому як захочу-
У маршрутку я заскочу.(Стрибки на місці).

Вихователь: Переходимо до наступної сторінки альбому. У нашому місті багато визначних місць, пам'ятників. Які з них знаєте?

Пропоную вам пограти у гру «Силуети»-упізнати визначні міські споруди.

Розвивальна гра «Силуети»

Перед дитиною – зображення визначних будівель, пам'ятників міста та їх силуети. Завдання: зібрати до кожної картинки свій силует .

Після закінчення гри вклеїти всі картинки в альбом.

Вихователь: А ось і наступне завдання: подивіться на мапу, на ній зображена наша область. Покажіть де наше місто.

➤ Які ще міста або села нашої області ви знаєте?

Вихователь: Наступна сторінка –«Видатні люди нашого міста й області».

Вихователь: Ось і закінчилась незвичайна подорож рідним містом, районом. Подивіться: у нашому альбомі лишитися ще чисті сторінки. Ми будемо їх заповнювати під час наступних подорожей рідним містом. А коли ви подорослішаєте, закінчити школу, здобудете освіту, то ,може, ви станете відомими людьми нашого міста, області, а може, і всієї країни.

Висновки: Яка сторінка альбому сподобалась найбільше? Чому? А що ще ви хотіли б дізнатися про рідне місто.

Гра «Місце, де я живу»

Оформлення стенду « Моє місто – Ніжин»

